

**Osoby s těžkým zrakovým postižením,
specifika logopedické intervence.**

Vývoj řeči

- **70 – 80% informací** zrakovou cestou
- **zrak** se podílí na vývoji řeči asi **30%**
- opoždují se vlastní začátky ontogeneze řeči
- **6 až 10 měsíců** zpoždění = **opožděný vývoj řeči**
- v pozdějším období **není vývoj řeči omezený**
- narušena především **dynamika** vývoje řeči
- **ve školním věku** (přibližně ve 3. ročníku ZŠ) se zpomalení zpravidla **koriguje** – proč?

Jazykové roviny

- narušen vývoj formální i obsahové stránky řeči

Formální stránka:

- porucha hláskové analýzy
- již v předškolním věku řečové problémy

Obsahová stránka:

- nevidomé dítě ještě v 1. – 2. ročníku ZŠ nedosahuje úrovně normy (Lechta, V. 1985)

Lexikálně-sémantická rovina

- v odborné literatuře **zásadní rozpory**
- **formální** specifika utváření pojmů se u nevidomých a vidoucích lidí podstatně **neliší**, **obsahová** však **ano**
- u vidoucích: **tvar** předmětů, u nevidomých: **akustické a haptické znaky** – např. krabička zápalek?

Lexikálně-sémantická rovina

- zpomalení vývoje obsahové stránky řeči
- některé výzkumy: **bohatší slovní zásoba u nevidomých žáků** – jak je to možné?
- **aktivizace slovní zásoby**: logicky snaha získávat informace tou **nejdostupnější – slovní – cestou**
- **větší obliba ve hře se slovy**

Lexikálně-sémantická rovina

- **heterogenost slovní zásoby** – nesoulad mezi relativně velkou zásobou slov a nedostatečnou zásobou představ

Slovní zásoba nevidomých obsahuje **4 skupiny slov** – slova **asociovaná**:

- a) s **přesnými představami** o objektu
- b) s **částečnými představami**
- c) s **praktickým významem** a funkčními zvláštnostmi objektu
- d) se **všeobecným názvem** určité skupiny předmětů – **verbalismus**

Morfologicko-syntaktická rovina

- **rychlé zkorigování**
- v **začátcích** formování gramatické stránky **zaostávání** – kolem 18. měsíce života (období formování víceslovných vět)
- menší výskyt **kvalitativních** označení

- v předškolním věku **postupná korekce**
- řeč **není v mladším školním věku** z gramatického hlediska **nápadně narušená**

Foneticko-fonologická rovina

- **nemožnost odezírání pohybů mluvidel**
- narušení **labializace** (hypo i hyper)
- menší aktivita **spodního rtu**
- **specifika artikulace rtů** se celkově odchyľují od normy
- nevidomé dítě se učí nepřímou, **zprostředkovaně** –
sluchovou/hmatovou cestou

Foneticko-fonologická rovina

- omezení v oblasti **fonematické diferenciacce** – při **akusticky příbuzných hláskách**
- typické zaměňování hlásek **M a N**
- nepřirozená (zejména **interdentální**) artikulace více hlásek
- nutnost **včasného kompenzačního působení**

Pragmatická rovina

„Náš laskavý pohled je nahrazován laskavým dotykem.“

Josef Smýkal (<http://smykal.ecn.cz/>)

- chybí **zrakový kontakt**
- **nahrazování** zrakového kontaktu taktilním
- typická **strnulá**, jakoby lhostejná, **nezúčastněná**, indiferentní „slepecká“ mimika
- projevy **nekorespondují** s obsahem výpovědi
- narušené **koverbální** chování

Dyslalie

- nejčastější SPŘ
- **sigmatismus**
- **M a N** (zaměňuje až 15% dětí se zrak. postižením)
- **mezizubní** výslovnost různých hlásek (**T, D, N**)
- **obouretná** výslovnost **L**

- časté zbytečné, **nepřirozené pohyby** rtů, jazyka
- tvoření hlásek artikulačními orgány, které se za normálních podmínek na jejich tvorbě neúčastní

Další projevy

- balbuties – častější výskyt
- tumultus sermonis
- rhinolalia
- poruchy hlasu
- lateralizace motoriky rtů

Specifika logopedické intervence

- zrcadlo a priori nerealizovatelné

1.

- maximální využití **sluchového a hmatového vnímání**
- přesně a detailně **popisovat** (např. i vysunutí jazyka)
- nutnost **jednoduchých, názorných obrazů tvoření hlásek**

2.

- zohlednění **věku** + brát v úvahu věk, kdy došlo ke ztrátě zraku
- pozitivní vliv nošení nevidomého dítěte na zádech
- rozvíjet **představy o vlastním těle**
- učit **poznávat zdroj zvuku** pomocí hmatu
- rozlišovat tzv. **zvukové stíny**

Specifika logopedické intervence

3.
 - akceptace **stupně** zrakového postižení
 - nezlehčovat situaci u **slabozrakých** dětí

4.
 - **příčiny postižení zraku** (např. mozkové poškození) mohly být současně i příčinami řečových poruch, příp. i dalších psychických poruch

Specifika logopedické intervence

5.
logopedické pomůcky:
- pomůcky k **ohmatání** – **postavení mluvidel**
 - přímo na své a logopedově tváři
 - **reliéfní** obrazy hlásek, **trojdimenzionální** modely
 - použít **ruku** – na poloze tvaru ruky demonstrovat, jakou polohu, resp. tvar má zaujmout jazyk
 - ! použití sond nebo podobných mechanických pomůcek !
 - **montessoriovský** materiál

Specifika logopedické intervence

6.
diagnostické postupy:
 - orientační vyšetření
 - speciální soubor hraček, které mají provokovat spontánní řečový projev dítěte

7.
texty na procvičování:
 - přepis Braillova písma – nalakovat hlásky
 - zvětšené písmo
 - IT

8.
dechová cvičení:
 - ohmatat na logopedovi správný průběh nádechu a výdechu (v břišní a hrudní oblasti)
 - foukání na ruku

Specifika logopedické intervence

9.
rozvíjení mimických pohybů:
- využití **rytmických** cvičení
 - **speciální cvičení mimických pohybů** – např. příběh o děvčátku, které se leklo
 - **system her** – např. hrajeme si na překvapené – zdviháme obočí, hrajeme si na smutné – spouštíme koutky úst apod.

Specifika logopedické intervence

10.

odstraňování verbalismu:

- **konkretizovat** slovní zásobu dětí
- **zpřístupňovat** předměty, o kterých nemají adekvátní představy
- **metoda analogie** – objasňovat neznámé předměty pomocí analogie se známými
- **přímá manipulace**
- nacvičovat **tvorbu protikladů** (malý – velký, sg. – pl. atd.)

11.

prognóza:

- typické poruchy (M a N) **relativně rychlé odstranění**
- **příznivá**

Zdroje

- LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-433-5.
- MICHALÍK, J. a kol. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
- BERANOVÁ, Z. *Učíme se správně mluvit*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-274-0257-6.
- JANOTOVÁ, N. *Odezírání u sluchově postižených*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-82-6.
- Zákon č. 472/2011**, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).
- Vyhláška č. 116/2011**, kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
- Vyhláška č. 147/2011**, kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Zdroje

- KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1110-9.
- KLENKOVÁ, J. *Možnosti stimulace neverbálních a verbálních schopností vývojově postižených dětí*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-91-5.
- KLENKOVÁ, J. *Terapie v logopedii*. Brno: MU, 2007. ISBN 978-80-210-4463-0.
- KLENKOVÁ, J., et al. *Vzdělávání žáků s narušenou komunikační schopností*. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-168-3.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Edited by Jaroslav Jeřábek - Jan Tupý. Praha : Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2005. 126, 92 s. ISBN 8087000021.
- Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální*. Edited by Jaroslav Jeřábek - Jan Tupý. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2008. 126, 110 s. ISBN 978-80-87000-25-0

Zdroje

Lechta, V. Symptomatické poruchy řeči u dětí.

Kinder ohne Lautsprache: Eine empirische Studie zum Stand der Förderung und zum Einsatz von Unterstützter Kommunikation an Schulen für Körperbehinderte in Deutschland. Loeper Literaturverlag, 2007, ISBN 978-3860592113.

Unterstützte Kommunikation: Eine Einführung in Theorie und Praxis Broschiert. Kohlhammer, 2006, ISBN 978-3170192188.

Unterstützte Kommunikation in der Sprachtherapie: Bausteine für die Arbeit mit Kindern und Jugendlichen. Reinhardt, München, 2012. ISBN 13: 978-3497022632.

Sprachentwicklungsstörungen: Grundlagen, Diagnostik und Therapie. Urban & Fischer Verlag, 2012. ISBN 978-3437483516.

Sprachförderung bei Kindern mit Down-Syndrom. Kohlhammer, 2010. ISBN-13: 978-3170212930.

Sprach- und Kommunikationsförderung bei Kindern mit Down-Syndrom: Ein Ratgeber für Eltern, pädagogische Fachkräfte, Therapeuten und Ärzte. Schulz-Kirchner; 2012. ISBN 978-3824808762.